

LISA: het enige echte vestigingenregister voor beleid en onderzoek

Om het ruimtelijk en economische beleid een gezonde basis te geven is het noodzakelijk de ontwikkelingen van relevante grootheden te kunnen volgen en voorspellen. Beter nog zou het zijn de gevolgen van ingrepen te kunnen voorspellen door middel van statistisch en/of econometrisch onderzoek. De basis van zulke kennisproductie is gegevensverzameling en -verwerking. Maar kan een database voor dit soort gegevens bestaan op basis van de markt?

RIENTS DIJKSTRA*

"*Spreading van werk en bedrijvigheid is al jaren een hot issue*", zegt Gerrie Fenten, beleidsmedewerker vastgoedinformatievoorziening bij de Rijksplanologische Dienst (RPD) en bestuurslid van stichting LISA: het Landelijk Informatie Systeem voor Arbeidsorganisaties. "Er is een bijna onverzadigbare behoefte aan informatie over aantallen bedrijven en werknemers per stad of regio, over de economische kracht van de ene regio ten opzichte van de andere of over de ontwikkeling en spreiding van de werkgelegenheid." In de jaren zeventig werd deze vraag zo groot dat het Directoraat Generaal voor de Arbeid van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid daarin aanleiding zag in het opzetten van een vestigingenregister: LISA. Daarin werden voor iedere vestiging van een bedrijf of instelling gegevens opgenomen omtrent locatie, activiteit en aantal werknemers. Het opbouwen en ontwikkelen van zo'n register is een flinke klus. Tussen 1985 en 1992 werd LISA geleidelijk uitgebouwd tot een register met landelijke dekking.

WAAROM LISA?

Een eerste vraag is natuurlijk waarom het nodig is om, naast de reeds bestaande registers, een arbeids- en vestigingsplaatregister met landelij-

ke dekking te hebben. Veel van het soort informatie dat hierin is vastgelegd is immers ook te vinden in bestanden als het Handelsverenigingen- en stichtingenregister van de gezamenlijke

nationale uitmaakte. Toch bleek niet dat de werkloosheid in Gelderland hoger was. Die lag met 6,6 procent zelfs een heel procent onder de landelijke gemiddelde van 7,6 procent. Ver-

LISA registreert emissies naar lucht, water en bodem

Kamers van Koophandel of het Algemeen bedrijvenregister van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Juist het landsdekkende en adresgebonden karakter is echter bepalend voor de meerwaarde van LISA. Gerrie Fenten: "Het grote voordeel van LISA is dat de data aan vestigingen of ruimtelijke eenheden zijn gekoppeld en niet aan de juridische eenheden. Er zitten geen 'witte vlekken' in het bestand, uitsplitsing van arbeidsplaatsen bij bedrijven met meerdere vestigingen is makkelijker, en dubbelstellingen komen niet voor. Het register is daardoor een prima steekproefbasis. Voor iedere gewenste gebiedsindeling kunnen gegevens worden geproduceerd over bedrijfsvestigingen of arbeidsplaatsen. Deze gegevens kunnen, waar nodig gekoppeld aan andere gegevens, gebruikt worden in een Geografisch Informatie Systeem (GIS). Voordeel van die nationale dekking is dat gegevens over het hele land nu vergelijkbaar en uitwisselbaar zijn." Een voorbeeld hiervan is een onlangs in Gelderland gehouden provinciale werkgelegenheidsenquête. De opzet van LISA maakte het mogelijk de uitkomsten te vergelijken met overeenkomstige cijfers uit andere regio's in Nederland. Zo bleek dat Gelderland over de periode 1994-1995 met 67.940 banen ongeveer 10 procent van de nationale banen bezat, terwijl de bevolking ongeveer 12 procent van de

der bleek het nu mogelijk om ook de deelregio's en sectoren van de Gelderse economie tegen de landelijke uitkomsten af te zetten. Deze vergelijking met de nationale structuur leidde tot een duidelijk ander beeld van de Gelderse economie dan in de voorgaande jaren was gepresenteerd: landbouw en dienstverlening bleken bovengemiddeld vertegenwoordigd, waarbij in laatstgenoemde sector de aanwezigheid van defensie een grote rol bleek te spelen.

TOEPASBAARHEID

Gegevens zoals die in LISA zijn echter op vele manieren toepasbaar. Andere belangrijke gebruikers zijn bijvoorbeeld de RPD en het ministerie van Economische Zaken. Zij gebruiken LISA in combinatie met gegevens uit IBIS (Integraal Bedrijventerreinen Informatie Systeem, een bestand onder beheer van de RPD) om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de economische activiteit in de regio's, om zo te kunnen voorspellen of er lokale overschotten of tekorten gaan optreden in de ruimte voor kantoren en bedrijven. Ook het NIPO maakt gebruik van LISA. Marktonderzoeken en enquêtes worden gedaan op basis van steekproeven en daarvoor zijn steekproefkaders nodig. LISA is hiervoor een uitstekende bron, omdat het gegevens bevat over alle vestigingen in

Nederland. Codering van de vestigingen kan bovendien voorkomen dat bedrijven meerdere malen worden benaderd. Nog weer een hele andere toepassing van LISA is als basis voor het project Emissie Registratie Collectief, een samenwerkingsproject onder auspiciën van de inspectie milieuhygiëne van VROM, waaraan wordt meegeewerkt door het CBS, het ministerie van Landbouw en het ministerie van Verkeer en Waterstaat. In dit kader vindt op nationale schaal monitoring plaats van de emissies naar lucht, water en bodem. Dit gebeurt door statistische informatie van onder meer het CBS over de uitstoot per bedrijfstype te koppelen aan selecties van bedrijven uit LISA, gemaakt op basis van SBI (Standaard Branche Identificatie) codes. Op deze wijze kan de verdeling van de uitstoot van diverse stoffen over de regio's worden statistisch worden benaderd.

VOORTBESTAAN

Ondanks het onmiskenbare nut was het voortbestaan van het register nog steeds niet zeker. Oorzaak was de eis dat LISA uiteindelijk zichzelf moet kunnen bedruipen door verkoop van gegevens of informatie, gekoppeld aan de specifieke eigenschappen van een register als LISA. Gerrie Fenten: *"Het grootste probleem met zo'n register is dat het continu moet worden bijgewerkt. Doe je dat niet consequent en regelmatig, dan verliest het snel iedere actualiteitswaarde. De organisatie van het bijhouden en de aanvulling van de gegevens is dus van cruciaal belang."* In eerste instantie gebeurde vrij goed. De provincies, RBA-gebieden (Regionaal Bestuur voor de Arbeidsvoorziening) en gemeenten en/of Kamer van Koophandelgebieden, zorgden voor het verzamelen en beheren van de gegevens. Zij deden dit onder meer in ruil voor hard- en software van het ministerie van Sociale Zaken. Gegevens omtrent nieuwe vestigingen en/of opgeheven vestigingen werden iedere dag doorgegeven aan de computers van het ministerie. De werkgelegenheidsgegevens werden jaarlijks, op 1 mei, verzameld middels een enquête bij de bedrijven. Dit was in die dagen een vooruitstrevende, maar met twaalf miljoen gulden per jaar ook een dure manier van werken. Deze kosten waren voor het ministerie aanleiding om te stoppen met het LISA. Dat gebeurde in 1992. Voor organisaties als de RPD, het Rijks Instituut voor Volkgezondheid en Milieuzaken (RIVM), het Directoraat Generaal Milieubeheer (DGM) en het ministerie van Verkeer en Waterstaat was dit een probleem: een belangrijke gegevensbron voor de voorbereiding en monitoring van beleid viel weg. Ook de regio's raakten, behalve de hard- en software, de landelijke paraplu in hun informatievoorziening kwijt. Om deze lacune te vullen deden het RIVM, het ministerie van VROM (RPD en DGM), het ministerie van Verkeer en Waterstaat en het ministerie van Economische Zaken in 1993 een gezamenlijk haalbaarheidsonderzoek naar de mogelijkheid om LISA toch weer landsdekkend beschikbaar te maken. De uitkomst was voor VROM en EZ aanleiding om gezamenlijk het re-

gister weer op poten te zetten.

Zo ontstond een nieuw LISA, gebaseerd op een vestigingsbestand dat door regionale bestandsbeheerders wordt beheerd en dat -voor toepassingen die de regiogrenzen overschrijden- één maal per jaar wordt samengevoegd tot een landsdekkendbestand. De hoop is dat op deze wijze een actueel en efficiënt werkend bestand ontstaat dat in staat is kostendekkend te werken. Voor de doorstart is een periode van drie jaar uitgetrokken, waarna LISA, om zelfstandig te kunnen voortbestaan, per jaar ongeveer 2,75 miljoen gulden per jaar aan producten moet gaan verkopen.

"De interactie met marktpartijen wordt nu veel belangrijker", zegt Gerrie Fenten: "De gebruikers, die altijd hebben geroepen dat zij zoveel behoefte hebben aan dit soort gegevens, zullen deze behoefte nu door aankoop van LISA-gegevens hard moeten maken. Blijkt nu dat het toch tegenvalt met die behoefte, dan verdwijnt LISA alsnog."

MARKTWERKING

Hiermee stuiten we meteen op het grootste probleem en de grootste bedreiging voor LISA. Er is een fundamentele tegenstrijdigheid tussen de behoeften van de markt en de aard van een bestand als LISA. Deze tegenstrijdigheid heeft betrekking op twee aspecten: kosten en tijds-horizon. Gerrie Fenten: *"De gebruikers van LISA zijn meestal overheidsorganisaties of onderzoeksbureaus. Hun behoefte aan een tabel of selectie uit LISA volgt meestal uit hun lopende onderzoek, en heeft meestal betrekking op één bepaald jaar, of een vergelijkende jaren. Gegevens die ze meestal op korte termijn nodig hebben, en waarvoor ze ook wel willen betalen. Hun budget is meestal bescheiden, een paar duizend gulden. Nu is een klein budget per klant op zich geen probleem, zolang je dezelfde gegevens maar aan meerdere klanten kunt verkopen. Gevolg is wel dat bij marktgericht werken alleen gegevens kunnen worden bijgehouden die voor een flink aantal klanten interessant zijn, een soort grootste gemene deler dus. Wil de klant méér dan met deze beperkte set basisgegevens mogelijk is, dan lopen de kosten ook flink op."* Een aanverwant probleem is de lange tijds-

horizon die nodig is voor het bijhouden van een bestand als LISA. Omdat de gevraagde informatie vaak betrekking heeft op groeicijfers en ontwikkelingen in de tijd, zullen data uit tenminste twee opeenvolgende perioden beschikbaar moeten zijn (en voor zinvolle interpretatie is dat eigenlijk nog te weinig). Aangezien de meetperiode meestal één jaar is, betekent dit dat je minstens twee jaar nodig hebt om gegevens te verzamelen alvorens er iets zinvols mee kan worden gedaan.

Door bovenstaande problemen is het voor een register als LISA moeilijk om in te spelen op het ritme van de markt. Het is duur en technisch moeilijk om te reageren wanneer de markt om speciale producten vraagt die verder gaan dan wat het basisbestand biedt. Ook het onregelmatige ritme waarmee de marktvraag naar de basisgegevens zich aandient betekent een bedreiging, die zelfs zou kunnen leiden tot opheffing van LISA. Als er even een paar maanden geen vraag is, kun je niet zeggen: ik hou nu maar even op met het bijhouden van de registers, om weer te beginnen als de vraag weer aantrekt. Tegen die tijd is het oude bestand namelijk waardeloos, en marktpartijen zijn niet bereid veel geld neer te tellen, als zij vervolgens een paar jaar moeten wachten totdat een nieuw bestand is opgebouwd.

*Rients Dijkstra is oud-redacteur van AGORA

Voor nadere informatie over LISA en de toepassingsmogelijkheden kunt u contact opnemen met drs. H. Crooijmans, LISA-coördinator (telefoon/fax: 0497 64 20 14) of mw. drs. G. Fenten (VROM/RPD). 070 - 339 3044/339 3300)

Advertentie

20 JAAR VAKMANSCHAP EN ERVARING MET MAQUETTES, DRUKWERK EN FOTOGRAFIE

DRO vormgeving

Fotobureau
Maquette-atelier
Grafisch bureau

Fotobureau
stedebouwkundige en architectonische fotografie
reproducties en tekstdia's
bezonnings- en maquettefoto's
Inlichtingen: H. Brons, telefoon 020 - 596 1368

Maquette-atelier
stedebouwkundige en architectonische maquettes
in alle materialen en op alle schalen, ook werkmaquettes
Inlichtingen: C. Wijthoef, telefoon 020 596 1377

Grafisch bureau
ontwerp en vormgeving / DTP van huisstijlen, brochures
en andere soorten drukwerk
tentoonstellingen
Inlichtingen: M. van Rijn, telefoon 020 - 596 2304

Computer graphics
stedebouwkundige en architectonische presentaties
in de derde dimensie
perspectieven in lijn en raster
digitale fotomontages
video animaties
Inlichtingen: R. Heit, telefoon 020 596 4514

Algemene informatie / aanvragen brochure
M. van Westen
Wibautstraat 3, 1091 GH Amsterdam
Telefoon 020 596 3630
Telefax 020 596 1307